№ 73 ՇԱԲԱԹ ՅՈՒԼԻՍԻ 1 1889 ՇԱԲԱԹ ՅՈՒԼԻՍԻ 1 № 73

ՏԱՍՆ ԵՒ ԵՕԹԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՄՇԱԿ

Տարեկան գինը 10 ռուբլի, կէս տարվանը 6 ռուբլի
Առանձին համարները 7 կոպէկով։

Թիֆլիսում գրվում են միմիայն խմբագրատան մէջ։

Մեր հասցէն. Тифлисъ. Редакція ‹Мшакъ›.
կամ Tiflis. Rédaction ‹Mschak›.

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ
(Բացի կիրակի և տօն օրերից)։

Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզուով։

Յայտարարութիւնների համար վճարում են
իւրաքանչիւր բառին 2 կոպէկ։

ՆԵՐԿԱՅ 1889 ԹՒԻՆ

„ՄՇԱԿ“

ԳՐԱԿԱՆԱԿԱՆ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԼՐԱԳԻՐ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՎՈՒՄ Է։
Բացված է կէս տարվայ բաժանորդագրութիւնը։

‹Մշակի› տարեկան գինն է—10 ռ., կէս տարվանը—6 ռուբլի։

Գրվել ‹Մշակին› կարելի է ԽՄԲԱԳՐԱՏԱՆԸ (Բարօնսկայա և Բազարնայա փողոցների անկիւնում, տուն Թամամշեվի)։

Օտարաքաղաքացիները պէտք է դիմեն հետևեալ հասցէով. Тифлисъ, Редакція ‹МШАКЪ›, իսկ արտասահմանից. Tiflis, Rédaction du journal arménien ‹MSCHAK›։

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ.—Գիւղական դպրոցներ և գիւղատնտեսութիւն. Նամակ Կարսից. Նամակ Օղէսայից. Նամակ Ախալցխայից. Ներքին լուրեր.—ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Գործադուլների խնդիրը. Հռոմի պապի դրութիւնը. Արտաքին լուրեր.—ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ.—ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ.—ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ. Պարիզից.

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԳԻՒՂԱԿԱՆ ԴՊՐՈՑՆԵՐ ԵՒ ԳԻՒՂԱՏՆՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

—

Ներկայումս մեր երկրի գիւղատնտեսութեան վերաբերեալ զանազան հարցերը իրանց ամենահետաքրքրական շրջանի մէջ են գտնվում։ Գիւղատնտեսութեան հին, մինչև այժմ ընդունված և գործածվող ձևերը փոքր առ փոքր կորցնում են իրանց ոյժը, և տնտեսական աւելի նոր ու աւելի ձեռնտու պահանջների ազդեցութեան ներքոյ՝ ստիպված են տեղ տալ և գործածութիւնից դուրս գալ։ Մեր երկրի թէ շերամապահութիւնը, թէ կաթնատնտեսութիւնը, թէ գինեգործութիւնը, և թէ նոյն իսկ երկրագործութեան այս և այն ճիւղը այդպիսի փոփոխութիւնների են ենթարկվում, և անկասկած այդ փոփոխութիւնները կը տարածեն ազգաբնակութեան մէջ գիւղատնտեսական և առհասարակ տնտեսական աւելի ճիշդ գիտելիքներ ու միջոցներ։

Հէնց այդ պատճառով անպայման ուրախալի է, որ մեր գիւղատնտեսութեան խնդիրները այսօր մեր կեանքի մէջ առաջնակարգ խնդիրների շարքն են անցել, որոնց մասին հոգում են թէ կառավարչական զանազան օրգանները և թէ բազմաթիւ մասնագէտներ, որոնք իրանց ոյժերը այդ գործին են նուիրել։

Այդ հոսանքը և այդ ջանքերը համակրելի և ոգևորութեան արժանի են և մի ուրիշ պատճառով։ Մեր ժողովրդի տնտեսութեան գլխաւոր աղբիւրներից մի քանիսը, ինչպէս գինեգործութիւնը, բամբակի մշակութիւնը, շերամապահութիւնը և այլն, մեծ վտանգի ենթարկվելու վիճակի մէջ են, քանի որ զանազան հիւանդութիւններ, ինչպէս խաղողի, շերամի և բամբակի յայտնի հիւանդութիւնները, սկսել են մուտք գործել կովկասի զանազան կողմերում, և մինչև անգամ մեծ վտանգ են սպառնում։ Այդ վտանգը, կըրկնում ենք, շատ մեծ կը լինի, եթէ հէնց այժմեանից լարված ոյժերով դիմադրութիւն ցոյց չը տրվի, եթէ այժմեանից չը տարածվեն ժողովրդի մէջ աւելի լաւ, և աւելի օգտակար հասկացողութիւններ այս և այն պարապմունքի վերաբերութեամբ։

Այդ տեսակ օգտաւէտ և նպատակայարմար միջոցների գործադրութեան մէջ, ինչպէս շատ անգամ առիթ է եղել ասելու, անկասկած մեծ դեր կարող է կատարել գ ի ւ ղ ա կ ա ն դ պ ր ո ց ը։ Սակայն, որպէս զի գիւղական դպրոցը կարող լինի տարածել ժողովրդի մէջ գիւղատնտեսական գիտելիքներ, որպէս զի գիւղական դպրոցը կարողանայ օրինակ տալ ժողովրդին, թէ ինչպէս պէտք է այս և այն նորութիւնը մտցնել գիւղատնտեսական այն և այն պարապմունքի մէջ, և վերջապէս որպէս զի գիւղական դպրոցը կարողանայ իր սաներին ծանօթացնել գիւղատնտեսութեան աւելի նոր միջոցների հետ, դրա համար հարկաւոր է որ նա, գիւղական դպրոցը, հիմնական կերպարանափոխութեան ենթարկվի և իր պրօգրամի մէջ նշանաւոր տեղ տայ գիւղատնտեսութեանը և առհասարակ գործնական պարապմունքներին։ Իսկ դրա համար, անկասկած, հարկաւոր է որ գիւղական վարժապետը ծանօթ լինի գիւղատնտեսութեան այս և այն ճիւղի հետ, իւրացրած լինի այս և այն՝ տեղական պայմաններին համապատասխան՝ պարապմունքների վերաբերեալ գիտելիքներ։ Այդ մի կողմից։ Իսկ միւս կողմից, որպէս զի գիւղական դպրոցը կարող լինի գործնական կերպով օրինակ ցոյց տալ, և իր սաներին մատակարարել գիւղատնտեսական տեղեկութիւններ, պէտք է ունենայ իր սեփական հ ո ղ ը, որը գտնվէր գիւղական վարժապետի իշխանութեան տակ, և որի վրա դպրոցը օրինակելի կերպով զբաղվէր այս և այն պարապմունքով։—Ունենալով սեփական հող, ունենալով գործին հմուտ վարժապետ, ինչ կասկած, որ գիւղական դպրոցը կարող կը լինի կենդանի կերպով, գործով, շօշափելի ձևով թէ ժողովրդին օրինակ ցոյց տալ, գիւղատնտեսութեան նոր ձևեր սովորեցնել, և դրա հետ միասին իր սաներին պատրաստել՝ ապագայում աւելի հմուտ, և աւելի գիտուն լինել, իբրև գիւղացի-գիւղատնտես։

Այդ բոլորը իրագործել անհնարին չէ, և ոչ էլ ցնորք, այլ մի ա ր մ ա տ ա կ ա ն մ ի ջ ո ց, որի իրագործելը թէև շատ մեծ աշխատանք և փոփոխութիւններ է պահանջում, բայց անպայման օգտաւէտ և արդիւնաւէտ կը լինի։ Բաւական չէ ասել, թէ մեր ժողովրդի տնտեսական դրութիւնը ընկած է, բաւական չէ կրկնել թէ մեր երկրի տնտեսութեանը վտանգ է սպառնում, բաւական չէ ողբալ ժողովրդի գիւղատնտեսական նահապետական և վատ կազմակերպված հանգամանքների վրա.—հարկաւոր է մի և նոյն ժամանակ միջոցներ ձեռք առնել, և նոյն իսկ արմատական միջոցներ, առանց յետ քաշվելու զանազան դըժուարութիւններից, և առանց խոյս տալու այդ գործի հետ կապ ունեցող հիմնարկութիւնների մէջ զգալի փոփոխութիւններ անելուց, որպէս զի ցանկացած նպատակը իրագործվի...

Խ. Մ.

ՆԱՄԱԿ ԿԱՐՍԻՑ

—

Յունիսի 20-ին

Հին դարերից ի վեր արևելքի ժողովրդի մէջ զարգացած է եղել նախահայրերի, մեռածների շիրիմների յարգելու սովորութիւնը։ Դա ժողովրդի ամենանշանաւոր երդումներից մինն է եղել նախնեաց գերեզմանի անունով երդվելը և նմանապէս ամենամեծ վիրաւորանքներից մինն է համարվել ննջեցեալների գերեզմաններին վերաբերեալ հայհոյանքը։ Մէկը ցանկանալով անիծել որ և իցէ հանգուցեալի յիշատակը՝ ասում է ‹գեօրբէգեօր ըլխս, հանգիստ չը գտնես գերեզմանիդ մէջ›։ Քանի որ դարերի ընթացքում ժողովրդի հասկացողութեան մէջ այդպիսի գաղափար է կազմվել մեռելների աշխարհային մնացորդների վերաբերութեամբ, ուրեմն, հասկանալի է մի այդպիսի ժողովրդի բողոքը գերեզմանատների խլելու և առհասարակ, ննջեցեալների յաւիտենական համարված անդորրութիւնը խանգարելու դէմ։ Դրանով է բացատրվում Կ. Պոլսի և առհասարակ Թիւրքահայերի բողոքը այն ձըգտումների դէմ, որոնց նպատակն էր՝ առնել հայերի ձեռքից նրանց պապերի ու հայրերի շիրիմները և նրանց վրա կառուցանել այս կամ այն շէնքը։

Մասնաւորում ենք մեր խօսքը՝ այստեղի մահմէտականների գերեզմանների մասին։ Թուրքերը ունեն մի շատ տգեղ սովորութիւն, այն է՝ նըրանք իրանց մեռելներին թաղում են քաղաքի կամ գիւղի մօտ ամենաբանուկ ճանապարհների վրա, որպէս զի անցորդները տեսնելով գերեզմանատները՝ ‹ողորմի› կարդան հանգուցեալներին։ Եթէ այդ տգեղ սովորութեան վրա աւելացնենք դարձեալ մի վատ սովորութիւն, որով մեռելների մարմինը անմիջապէս հողով չը ծածկելով, միմիայն փոսի վրա փայտեր են ձգում և ապա վերևից ծածկում հողով, այնպէս որ դիակների նեխելուց արտադրած մ ի ա զ մ ն ե ր ը լցնում են գերեզմանատների օդը ապականութեամբ,—այն ժամանակ հասկանալի կը լինի այդ տեսակ գերեզմանատների վնասակարութիւնը։ Կարսի շուրջը գտնվում են ահագին քանակութեամբ գերեզմաններ, որոնցից մի քանիսի վրա ներկայումս շինութիւններ են կառուցանվում։ Այդպիսի մի ընդարձակ գերեզմանատան վրա ներկայումս գտնվում է քաղաքային կլիւբը, որի շուրջ և խռնվում է գիւղացի հայթայթողների և գնողների խուռն բազմութիւնը, կանգնած են լինում սայլեր, ուղտեր, էշեր,-ձիեր և այլն, որոնք և ապականում են գերեզմանատունը։ Մահմէտականների համար շատ ծանր է թվում այդ, մանաւանդ այն տաճիկներին, որոնք անցեալ պատե-

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՊԱՐԻԶԻՑ

IV

Ես ասեցի իմ նախկին թղթակցութիւնների մէջ, որ գրական միջազգային կօնգրէսը, բացման հանդիսաւոր նիստ ունենալուց յետոյ, բաժանվեց երեք կօմիսիաների, կամ սէկցիաների։ Առաջին յանձնաժողովը իրաւաբանական էր և յանձնաժողովի ընդհանուր զեկուցանող ընտրվեց Պարիզի յայտնի փաստաբան պ. Պուլիէ, որը փոխ-նախագահներից մէկն է Պարիզի գրական միջազգային ընկերութեան։ Յանձնաժողովը մշակեց այն բոլոր օրինագծերը, որոնք վերաբերում են գրական սեփականութեան հարցին։ Յանձնաժողովի կարծիքով ոչ թէ միայն մի գիրք չէ կարելի արտատպել կամ թարգմանել առանց հեղինակի համաձայնութեան, բայց և լրագրական ընդհանուր գրական յօդուածներ, ֆելիետօններ և վէպիկներ պէտք է արտատպվեն միմիայն հեղինակների համաձայնութեամբ։ Միայն խառն լուրեր և հեռագիրներ, եթէ գրական բովանդակութիւն չունեն, կարող են արտատպվել մի լրագրից միւս լրագիրներում, առանց հեղինակների համաձայնութեան։ Իսկ քաղաքական և հասարակական յօդուածները կարելի է արտատպել, մատնացոյց անելով աղբիւրը և հեղինակի անունը, եթէ այդ յօդուածները ստորագրված են։ Ապա վճռվեց չը թոյլ տալ, որ ոչ թէ միայն թատրոնական գրուածները, բայց և հրապարակական դասախօսութիւնները, որտեղ կարդացվում են ամբողջ գրուածներ, ստանաւորներ, կամ գըրուածների կտորներ, տեղի ունենային առանց հեղինակների համաձայնութեան։ Գրուածների ժողովածուները (քրիստոմաթիաները և անթոլօգիաները) նմանապէս չը պէտք է կազմվեն առանց արտատպված կտորների հեղինակների համաձայնութեան։ Այդ հարցերի վերաբերմամբ կօնգրէսի առաջին յանձնաժողովի զեկուցումը քննվեց կօնգրէսի ընդհանուր ժողովներում յունիսի 22-ին, 24-ին և մասամբ 25-ին։ Այդ նիստերին նախագահում էին կօնգրէսի փոխ-նախագահները՝ պ.պ. Բատիլբօն, Միցկէվիչ, և յայտնի ֆրանսիացի վիպագրող Ժիւլ Կլարըտի։ Նիստերը սաստիկ աղմկալի էին, քանի որ հարցերը վերաբերում էին գրողների բուն գործնական և նոյն իսկ նիւթական խնդիրներին։

Կօնգրէսի երկրորդ յանձնաժողովը պարապեց բուն գրական խնդիրներով։ Երկու առարկայ էր յանձնված այդ յանձնաժողովին մշակելու. 1) գիտութիւնը ժամանակակից գրականութեան մէջ և 2) Ռուսաց գրականութիւնը Ֆրանսիայում։ Այդ հարցերի մասին երկրորդ յանձնաժողովի մշակած զեկուցումները ներկայացվեցան կօնգրէսի ընդհանուր ժողովին յունիսի 25-ի նիստում։ Առաջին հարցի զեկուցանողը յայտնի աւստրիացի գրող՝ Մաքս Նորդաու էր, որը այժմ մշտապէս Պարիզումն է ապրում։

Մաքս Նորդաու, մօտ 50 տարեկան մարդ, գեղեցիկ, փոքր ինչ հրէական, արտայայտիչ դէմքով, չը նայելով որ գերմանացի է, հրաշալի և շատ ճարտար կերպով խօսում է Ֆրանսերէն լեզուով, թէև նրա խօսելու մէջ քիչ թէ շատ զգացվում է օտար արտասանութիւն։ Իր սովորական, մտրակող ուղղութեամբ զեկուցանողը մի առ մի քննեց Ֆրանսիական ժամանակակից ռօմանի սխալ և վնասակար ուղղութեան կէտերը։ Նա սկսեց նախ խօսել Ժիւլ Վէրնի վէպիկների մասին, ապա Պօլ Բուրժէի գրուածների մասին, վերջապէս Էմիլ Զօլայի ռօմանների մասին։ Նա աշխատեց ցոյց տալ որքան վնասակար է մտցնել ռօմանի մէջ կեղծ ուսումնական տեղեկութիւնները, որոնք մոլորեցնում են ընթերցողների մեծամասնութիւնը, որը հաւատացած է լինում թէ այդ տեսակ ռօմաններից քաղում է ճշմարիտ ճիշդ գիտութիւնից մշակած օգտաւէտ տեղեկութիւններ։ Իսկ թէ դ օ կ ո ւ մ է ն տ ն ե ր ի վրա հիմնված ռօմանը մոլորեցնում է մեզ, հաւատացնելով մեզ որ իր յայտնած մտքերը նա ճշմարիտ հիմնում է ձեռք բերած ճիշդ դօկումէնտների վըրա, բայց իսկապէս անշնորհ կերպով ընդհանրացնում է կատարեալապէս մասնաւոր դէպքեր, մասնաւոր երևոյթներ։ Հոգեբանական, փորձնական և նոյն իսկ բժշկական տեղեկութիւններով լի ռօմանները, ուրիշ բան չեն, ասեց պ. Նորդաու, եթէ ոչ շ ա ր լ ա տ ա ն ո ւ թ ի ւ ն։ Այդտեղ բարձրացաւ ահագին աղմուկ ժողովի մէջ և կօնգրէսի Ֆրանսիացի անդամները, ճանաչելով Նորդաուի մեծ տաղանդը, յարձակվեցան նրա դէմ (գլխաւորապէս Դը-լա-Պօմըրէ կրիտիկոսը) և ահա սկսվեց տաք և աղմկալի վիճաբանութիւն։ Բայց պ. Նորդաու շարունակեց իր զեկուցումը, ապացուցանելով, որ ճիշդ գիտութիւնը տեղ չունի ռօմանի մէջ և եթէ մտցնվի էլ վիպագրութեան մէջ, միշտ սխալ հիմքերի վրա դրված կը լինի։ Փորձը, փորձնականութիւնը, ասեց նա, միմիայն բընական գիտութիւնների և ստատիստիկայի սեփականութիւն է։ Մէկի արած փորձը՝ քիմիայի, Ֆիզիկայի կամ նոյն իսկ բժշկականութեան մէջ,—մի ուրիշը միշտ կարող է վերստուգել։ Բայց ինչ հնար կայ վերստուգել այնպիսի ենթադրութիւններ, որոնցով լի են Էմիլ Զօլայի ռօմանները, ենթադրութիւններ որ այդ տաղանդաւոր գրողը ներկայացնում է մեզ իբրև ճիշդ փորձի արգասիքներ,—օրինակ՝ որ այս կամ այն անբարոյական զոյգի զաւակը անպատճառ անբարոյական կը լինի, և այդ վերջինի զաւակը, եթէ տղամարդ է՝ ժառանգաբար անպատճառ կը դառնայ անբարոյական, եթէ կին է՝ կը դառնայ ապականված բարք ու վարքի տէր մի կին, կը դառնայ մի Նանա։ Այդ տեսակ հոգեբանական ենթադրութիւններ մնում են միշտ կամայական ենթադրութիւններ, աւելացրեց պ. Մաքս Նորդաու, և ինքն, որպէս բժիշկ (Նորդաու բժիշկ է և այժմ բժշկական պրակտիկայով է պարապում Պարիզում) հերքում է, հոգեբանական և փորձնա-

բազմից յետոյ գաղթել են Թիւրքիա և այժմ լսում ենք, որ նրանց նախնեաց չիրիմները անարգված են և պղծված.... Եւ մոլեռանդ Թուրքը զայրացած այդ քանի դէմ, իր վրէժը լուծում է քաղաքեան նոփաղ ներկայացող քրիստոնեայ հայից: Լսում ենք, որ Թիւրքահպատակ հայերը բաւական նեղվում են այդ պատճառով կարից գաղթող Թիւրքերի ձեռքով: Մինչև անգամ վերջին օրերս այստեղ տարածվել է մի դժուարահաւատալի և մինչև այժմ չը ստուգված լուր, իբր թէ Էրզրումի Թիւրքերը կամեցել են մի ինքնատեսակ Բարդուղիմէոսեան գիշեր սարքել հայերի գլխին և թէ կուսակալ փաշայն էր, որ պաշտպանում էր հայերին, ուզեցել են թունաւորել.... մի խօսքով մի երկար առասպել: Եւ այդ հալածանքի պատճառ են բերում տեղիս մահմէտականների գերեզմանատների փչացնելը: Այժմ, ինչպէս լսում ենք, տեղացի տաճիկները խնդրագրով դիմել են ում հարկն է և խնդրել են վերացնել գերեզմանատան եղած շինութիւնները: Կարծում են, որ այդ տեղի վրա շինած կրպակները կը քանդվեն, քաղաքային կշիռը կը տեղափոխվի մի այլ տեղ, իսկ գերեզմանատունը, նախապէս հողով լցնելուց յետոյ, կը փոխարկվի պարտիզի:

Զ.

ՆԱՄԱԿ ՕԴԷՍԱՅԻՑ

—

Յունիսի 13-ին

Սև ծովի վրա գտնվող հաչակաւոր Օդէսան 25 Թւականներից սկսած հսկայական քայլերով է առաջ գնացել և ձգտում է աւելի առաջ գնալ, որպէս զի յետ չը մնայ նոյն իսկ արևմտեան Եւրոպայի հոյակապ շինութիւններով, գեղարուեստով ու վաճառականութեամբ ծաղկած քաղաքներից: Այնքան էլ զարմանալի չէ Օդէսայի այսպիսի կարճ միջոցում արած առաջադիմութիւնը, քանի որ ունենալով վաճառականութեան ծաղկելու երկու գլխաւոր պայմանը՝ այն է ծովային, և ցամաքային հաղորդակցութիւն, թէ Ռուսաստանի ամեն կողմից և թէ ուրիշ օտար երկիրներից պիտի դէպի ինքը ձգէր վաճառականական բոլոր ոյժերը, պիտի առաջ բերէր նիւթական մեծ ոյժ: Արևմտեան Եւրոպայի մօտիկ յարաբերութեան շնորհով, ինչ կասկած, որ իր հարստութեան մի մասը պիտի գործադրէր քաղաքի կանոնաւորութեան, վաճառականութեան անհրաժեշտ միջոցների, գեղարուեստների ու հոյակապ շինութիւնների վրա: Ճշմարիտ որ Օդէսա քաղաքի հոյակապ շինութիւնները իրանց վայելուչ փողոցներով, կախարդական տպաւորութիւն են թողնում նորեկի վրա: Եւ ինչն է արդեօք այդչափ զմայլեցնում կովկասցի եկւորին: Նա տեսնում է լայն լայն փողոցներ՝ աչքիս մեծութեամբ սրբատաշ քարերով սալայատակած. տեսնում է գեղեցիկ մայթեր—տրոտուարներ, որոնք կամ մեծ մեծ մաքուր տաշած քարերով են սալայատակած կամ ցէմէնտով են լցրած, և երկու կողմից տնկված ծառերով: Ակամայից եկւորի ուշադրութիւնը գրաւում են 2—4 յարկանի վիթխարի շինութիւնները. մէկ յարկանի շինութիւն հազիւ է պատահում, իսկ 5—7 յարկանի շինութիւններ էլ պատահում են ոչ սակաւ: Այդ շինութիւնները զարդարված են արևելեան ու արևմտեան ճաշակից խառն քանդակներով. երբեմն անծանօթը հրապուրվում է շինութիւնների անկիւններում բարձրացած փոքրիկ աշտարակներով ու զմայլեցուցիչ գմբէթներով, կարծելով թէ ոչ թէ հասարակ հիմնարկութիւններ են, այլ եկեղեցիներ. ստորականը ամեն փողոցով անցնելիս ստորին յարկերում զետեղված կրպակների գեղեցկութեամբ զմայլվում է, ուր մեծ մեծ ապակիների յետևից իրեղէնների գեղեցիկ դասաւորութիւնը մի տեսակ դիւթական տպաւորութիւն է ազդում. միմեանց յաջորդող հետաքրքիր տեսարաններին նայելուց կշտանալ դժուար է: Մի հայեացք գցելով փողոցների վրա, մարդ նկատում է որ բոլորն էլ կանոնաւոր և ուղիղ են, առանց բացառութեան: Չը նայած անթիւ բազմութեանը ու անհամար կառքերի երթևեկելուն, այնու ամենայնիւ մաքրութիւնը օրինակելի է, ինչպէս ժողովուրդն է ասում, «իւղ թափես կարելի է ժողովել». տեղ տեղ կան լայն հրապարակներ, որտեղից ճիւղաւորվում է 3—4 փողոց և այդ հրապարակների մէջտեղում աչքի են ընկնում եռանկիւնաձև փոքրիկ պարտէզներ, երկաթէ վանդակներով շրջապատված, որոնց կենտրոնում արաբական շատրուանից բնականին մօտ արհեստական ապառաժեայ բլրակն է բարձրանում՝ գագաթից վեր ցայտելով ջրի հազարաւոր կաթիլները: Չորս բոլորի գոյնզգոյն ծաղիկները, թուփերը ու ծառերը՝ մատաչափ բարձրութեամբ կանաչ թաւշեայ նման խոտով մի առանձին գեղեցկութիւն են տալիս քաղաքին: Չափազանցութիւն չի լինի, եթէ ասենք, որ այդ բոլորը ակամայ յիշեցնում է Շամիրամի առասպելական պարտէզները: Անցնելով մի դբօսավայրով կամ բուլվարով, նոյնպէս կարելի է նկատել նոյն շատրուանն իր պարագաներով, և նրանից մի քիչ հեռու բացվում է մի ուրիշ հրապուրիչ տեսարան, այն է մատաչափ սեզաւէտ խոտի վրա փռված է տեսնում բնական ծաղիկներից՝ արհեստական կերպով շինած աւուցիկ օձապայտ, թագաձև, և այլ զարդարանքներ: Եւ այդ ամբողջ քաղաքի արտաքինը այնքան գեղեցիկ է, որ մարդ առանց հոգնելու կարող է պտտել քաղաքի զանազան կողմերում ամբողջ օրը: Վրա է հասնում երեկոն, ճրագները վառվում են. փողոցները գազով կանոնաւոր լուսաւորված են. կրպակները իրանց էլէկտրական լուսաւորութեամբ աւելի և աւելի կախարդիչ կերպարանք են տալիս այդ լուսաւորութեան և ընդհանրապէս անուանի քաղաքին:

Տ. Ռ.

ՆԱՄԱԿ ԱԽԱԼՑԽԱՅԻՑ

—

Յունիսի 26-ին

Եթէ ասենք, թէ հասարակական կեանքը մեռած է մեզանում, կը պատասխանեն, որ միթէ այդտեղ մարդիք չեն ապրում: Ասել թէ արհեստի և արուեստի սիրահարներ չը կան, նրանց առաջադիմելու ձգտողներ չունենք, պէտք է ցոյց տան մեզ, որ Ախալցխայի մի քանի արհեստների հռչակն անծանօթ չէ օտար երկիրներին: Ասել թէ Ախալցխայի մտաւոր հորիզոնը մռայլ է, պէտք է դատապարտեն թղթակցին թէ Ախալցխան ունենալով երկսեռ դպրոցներ, ուր մշտապէս ուսանում են հազարաւոր երկսեռ սաներ, ունենալով քաղաքային դպրոց, միշտ շփվելով Կովկասի լուսաւորութեան կենտրոն Թիֆլիսի հետ, անկարելի է, որ ազատութեան մշուշը միշտ պատած մնայ մեր մտաւոր հորիզոնի վրա: Բայց ինչ ենք տեսնում մեր հասարակական կեանքի մէջ, ինչ ձգտում, ինչ առաջադիմութիւն թղթակցութեան համար աւետաբեր նիւթ լինելու. պէտք է ասել ոչինչ: Գուցէ դուք առաջադիմութիւն էք համարում, որ մեր Ախալցխան էլ Թիֆլիսից օրինակ վերցնելով, զարնան գեղածիծաղ բնութեան հետ պճնվելով շքեղ, փայլուն և խայտաճամուկ շորերով՝ խումբ խումբ դիմում է Լաշիսեի պարտէզները: Թող չը լինեն Թիֆլիսի զարեջրանոցները և զանազան պարտէզները, թող լինեն Քերիչճեանի և Շօլապարիձէի գարեջրի գործարանների բուդկաները նոյն տեսակ մարգագետինների վրա և պտղատու ծառազարդ պարտէզներում, միայն այն տարբերութեամբ, որ Թիֆլիսում գուցէ ասիկանական հսկողութիւնը զսպում է անբարոյական խեղկատակութիւններ, իսկ մեզանում ազատ է մարդ օր ու գիշեր չարմանկալով, սազանդարներով և զուռնիկներով քէֆ անելու...

Մեր արհեստաւորները ծոյլ չեն. այո, նրանք յոգնում են, արիւն քրտինք են թափում օրական հինգ կոպէկ աւելի աշխատելու, զօռ տալով միայն ֆիզիկական ոյժերին, բայց երբէք չեն մտածում իրանց չարչարանքը թեթևացնելու համար նոր գործիքներ հնարելու կամ ձեռք բերելու. և եթէ մինը, մի այդպիսի նորութիւն մտցնէ իր արհեստի մէջ, դա հրաշք է ամենքի համար և շատ զանդաղութեամբ է ընդունվում: Բայց վաճառականական դասն այլ կերպ է մտածում,—թէ ինչպէս անել, որ հարևանին հացից զրկէ, նրա առևտրի մանանգիտութիւնը ձեռքից խլէ. ուժեղների այդ ձգտումը չափազանց եռանդուն է, և այսօր, փոքր առևտրականները կամ մանրավաճառներն աստիճանաբար ումբակոծվում են և մղվում ուժեղներից: Ախալցխայի բարոյական կեանքն ընդհանրապէս ինչացած չէ կարելի համարել, բայց չը կայ օրէնք առանց բացառութեան: Մեր հասարակութիւնը կարելի է համեմատել անմշակ հողի, սակայն չունենք բարեխիղճ և անձնուէր մշակներ, այդ անմշակ հողը մշակելու համար: Ինչպէս, միթէ ձեզանում չը կան նոր, լուսաւոր դարի քաղցրութիւնը ճաշակած, կրթված անձնաւորութիւններ, ժողովրդի առաջնորդներ և նրա առաջադիմութեան ղեկավարներ լինելու, պիտի հարցնէ ընթերցողը:—Այո, ունենք մի քանի համալսարանականներ, կլուբ և հիւրանոց յաճախողներ, վերջին տարազով հագված և իրանք իրանց լուսաւորված եւրոպացի համարող ինտելիգենտներ, բայց թէ դրանք հասարակական և ազգային կեանքին որքան օգտակար անդամներ և ղեկավարներ կարող են լինել չը գիտեն, միայն եթէ հարկը ստիպէ՝ կարող են ագիտացիա անել մինչև անգամ մի քանի բարձր ֆրազներով, իսկ մեծ մասամբ աւելի նախապատիւ են համարում երկրպագելու թղթախաղի կանաչ սեղանին և բաքոսին: Ամբողջ քաղաքի մէջ մտաւոր և հասարակական կեանք չը կայ և այդ հանգամանքը մի տեսակ մեռելութիւն է ցցել ամբողջ ժողովրդի վրա:

Բ.

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—

ՎԵՐԻՆ-ԱԳՈՒԼԻՍԻՑ յունիսի 17-ից մեզ գրում են: «Ագուլեցիները այսօր ուրախութեան մէջ են. տապալվեցան այստեղի դպրոցների հին հոգաբարձուները և ընտրվեցան նորերը, որոնք, մեծ յոյս կայ, որ աջողութեամբ կը կարողանան կառավարել դպրոցները: Հին հոգաբարձութեան օրով, դպրոցները խաղալիք էին դարձել երկու անձանց ձեռքին: Նրանք դպրոցը լցրել էին իրանց ազգականներով և տիրացուներով, ամեն կերպ հալածում էին այն ուսուցիչներին, որոնց մէջ նկատում էին անկախութեան նշաններ և սեփական համոզմունքի նշոյլներ: Ամբողջ Ագուլիսը մինչև այժմ էլ ցաւում է և այն ուսուցիչների վրա, որոնք զզվելով ինտրիգներից՝ հեռացան, և նախատում էին հոգաբարձութեան յայտնի անդամներին: Ագուլեցիք մի տգեղ սովորութիւն ունեն. նրանք «սիւների տակ», այսինքն ծածուկ, միշտ գանգատվում են այդ տեսակ երևոյթների դէմ, բայց համարձակ հրապարակով բողոքելու շատ քիչ քաջութիւն ունեն, և դրա շնորհով է, որ մի քանի անձինք կարողացել են պղտոր ջրում ձուկ որսալ: Հոգաբարձութեան նոր անդամներն են՝ պ. Կոստանդինեան և պ. Ա. Տէր-Մկրտչեանց: Քննութիւնները վերջացան. պիտի խոստովանած, որ այս տարվայ ուսուցչական խումբը, փոքր բացառութեամբ, թոյլ էր: Հայոց լեզուն շատ աջող էր և հանդիսականները գոհ մնացին. նրանք շնորհակալութեան թերթ տուին հայոց լեզուի ուսուցչին: Հասարակութիւնը աւելի դժգոհ է տեղացի ուսուցիչներից, որոնք շատ քիչ արդիւնք են ցոյց տուել. դրա պատճառը այն է, որ այդ պարոնները կարծես կապալով են վերցրել ուսուցչութիւնը Ագուլիսի դպրոցներում և ոչինչ եռանդ չեն ցոյց տալիս: Եւ ինչու համար եռանդով պարապել, քանի որ

կան (experimental) ասված ռոմանի մէջ ճիշդ գիտութիւնների մեթօդի գործադրութեան հնարաւորութիւնը:

Չը նայելով որ Նօրդաուի դէմ անողորմ կերպով յարձակվեցան Ֆրանսիական ժամանակակից ռոմանի յարգողներից մի քանիսներ և մանաւանդ Դը-լա-Գօմըրէ կրիտիկոսը, բայց այնու ամենայնիւ Նօրդաու, իր ճառախօսութիւնը վերջացնելուց յետոյ, ժողովի մեծամասնութիւնից վարձատրվեց բուռն ծափահարութեամբ: Երբ Նօրդաուի հակառակորդները հարցրին նրան՝ արդեօք ինչ է պատճառը որ ճառախօսը յանձն է առել քննադատելու միմիայն Ֆրանսիական ռոմանը և մի խօսք անգամ չէ ասել ընդդէմ միւս եւրոպական ազգերի ժամանակակից ռոմանի, ճառախօսը պատասխանեց, որ նախ՝ Ֆրանսիական ռոմանը աւելի ծանօթ է մի ժողովին, որը մեծ մասամբ Ֆրանսիացիներից է բաղկացած և բացի սրանից միտք չունի խառութեամբ վերաբերվել դէպի միւս ազգերի ժամանակակից ռոմանները և նրանց առանձնապէս քննադատել, քանի որ դրանք Ֆրանսիական ժամանակակից ռոմանի թոյլ հետևողութիւն են ներկայացնում, իսկ միմիայն Ֆրանսիական րէալիստական ռոմանի ժամանակակից դպրոցը՝ կատարելապէս ինքնուրոյն է:

Կօնգրէսի նոյն նիստում (յունիսի 25-ին), որին նախագահում էր լեհացի պ. Լադիսլաւ Միցկեվիչ (երեւելի Միցկեվիչի որդին), պէտք է կարդացվէր երկրորդ յանձնաժողովից մշակած և միւս զեկուցումը, այն է «Ռուսաց ժամանակակից գրականութեան» մասին: Պ. Միցկեվիչ, դիմելով հասարակութեանը, հարցրեց արդեօք ցանկացող չը կայ կօնգրէսի անդամների թւում այդ հարցի վրա խօսելու, և երբ որ տեսաւ թէ իր հրաւէրը անպատասխան մնաց, նա զիջանելով իր նախագահական աթոռը պ. Բատիզբօնին, ինքն կարդաց մի զեկուցում ժամանակակից ռուսաց գրականութեան և յատկապէս ռուսաց ռոմանի մասին:

Պ. Միցկեվիչ անկողմնապահ, խելացի կերպով վերաբերվեց իր զեկուցման մէջ դէպի ժամանակակից ռուս գրողները: Փոքր ինչ հակակրութիւն յայտնելով դէպի Դոստոեվսկու ուղղութիւնը, նա մեծ գովասանքով խօսեց Լեվ Տօլստօյի մասին, համեմատելով նրա ուղղութիւնը Ժան-Ժակ Ռուսօի հետ, ապա հիացմամբ խօսեց նորերումս վախճանված Շչէդրինի գրուածների մասին, մի և նոյն ժամանակ յիշելով որ «Գրողների և գեղարուեստագէտների Պարիզի միջազգային ընկերակցութիւնը» Շչէդրինի թաղման օրը հեռագրով համակրութիւն յայտնեց նրա այրիին և պսակ ուղարկեց հանգուցեալի դագաղի վրա դնելու համար: Նոյն օրը ընկերակցութեան նախագահ, պ. Բատիզբօն, մի համակրական ճառ էր արտասանել Շչէդրինի մասին և նրա գրուածների մասին:

Յունիսի 25-ի նիստի վերջում դարձեալ տեղի ունեցան վերջնական վիճաբանութիւններ կօնգրէսի առաջին յանձնաժողովի զեկուցման մասին, գրական սեփականութեան վերաբերմամբ և նիստը, որը ժամը 2-ին էր սկսվել, փակվեց ժամը $6^1/_2$-ին:

Հետևեալ օրը, յունիսի 26-ին, դարձեալ ժամը 2-ին, ազգային լուսաւորութեան մինիստրութեան պալատի դահլիճում կայացաւ կօնգրէսի նիստը վիպագրող պ. Ժիւլ Կլարըտիի նախագահութեամբ:

Այդ նիստում պէտք է քննվէին կօնգրէսի երրորդ յանձնաժողովի զեկուցումները: Ընթերցողը յիշում է որ կօնգրէսի երրորդ յանձնաժողովին յանձնված էր մշակել հետևեալ հարցը. «Ինչ պայմանների մէջ էին գտնվում վերջին 10 տարվայ ընթացքում բոլոր երկիրների գրողները»:

Յանձնաժողովը մի քանի օր շարունակ իր առանձին նիստերն ունենալով, բաժանվել էր երկու յանձնաժողովների վրա՝ Ֆրանսիական գրողների և օտարազգի գրողների յանձաժողովների վրա: Երկրորդում մասնակցում էինք մենք ամենքս, օտար գրականութեան ներկայացուցիչներս: Մեր նախագահ ընտրվեց գերմանացի գրող պ. Կարլ Բաց, իսկ մեր ընդհանուր զեկուցանող մենք ընտրեցինք Կարլօ դէլ-Բալձօ իտալացուն: Մեզանից իւրաքանչիւրին յանձնվեց գրել մի փոքրիկ զեկուցում այն երկրի գրողների և գրականութեան դրութեան մասին այս վերջին տասն տարվայ ընթացքում, որ երկրին մեզանից իւրաքանչիւրը պատկանում է: Մեր զեկուցումները տպվեցան և կարդացվեցան կօնգրէսի ընդհանուր ժողովի նիստում, յունիսի 26-ին:

Ֆրանսիական գրողների դրութեան մասին կարդաց իր զեկուցումը պ. Արթիւր Արնու, իսկ օտարազգի գրողների դրութեան մասին ներկայացրին իրանց զեկուցումները հետևեալ անդամները. Կարլ Բաց ներկայացրեց իր զեկուցումը գերմանացի գրողների դրութեան մասին, Գրիգոր Արծրունի ներկայացրեց իր զեկուցումը ռուսահայոց գրողների և ռուսա-հայոց գրականութեան դրութեան մասին այս վերջին տասն տարվայ ընթացքում հետևեալ վերնագրով. «De la condition des gens de lettres chez les Arméniens», դօկտոր Մաքս Նօրդաու ներկայացրեց իր զեկուցումը Աւստրո-Ունգարիայի գրողների դրութեան մասին, պ.պ. Ֆ. Գիտտենս և Լ. Կատրեօ տուեցին իրանց զեկուցումը Բէլգիայի գրողների դրութեան մասին, Րիխարդ Կաուֆման ներկայացրեց իր զեկուցումը Դանիայի ժամանակակից գրականութեան և գրողների դրութեան մասին, Լուի Բրավօ ներկայացրեց մի զեկուցում Սպանիայի գրականութեան մասին, Կարլօ դէլ-Բալձօ տուեց մի փոքրիկ զեկուցում իտալական գրողների դրութեան մասին, վերջապէս Լադիսլաւ Միցկեվիչ տուեց իր զեկուցումը լեհական այժմեան գրականութեան դրութեան մասին:

Այդ բոլոր զեկուցումները, ինչպէս ասեցի, տպվեցան միասին, մի բրօշիւրի մէջ:

Զեկուցումների ընթերցանութիւնից յետոյ եղան մի քանի վիճաբանութիւններ:

Վաղը, յունիսի 27-ին, մինիստրութեան մեծ դահլիճում լինելու է կօնգրէսի փակման նիստը, պ. Ժիւլ Սիմօնի նախագահութեամբ:

Գրիգոր Արծրունի

Նրանք լաւ գիտեն, որ իրանք անփոփոխ անդամներ են, խնամութեան կապերի շնորհով»։

—

Ջեռնեալ տգեղ փաստ է հաղորդում մեզ ՀԻՆ-ՆԱԽԻՋԵՒԱՆԻՑ մեր թղթակիցը. «Թմբուլ գիւղում մի քանի օր առաջ սուրբ Յովհաննէս եկեղեցին վկայ էր մի տարօրինակ պսակադրութեան հանդիսին. պսակւում էին 16 տարեկան օրիորդին ալիտակաքեխ, ճերմակահեր, խորն ընկած աչքերով և կնճիռներով պատած մի ոմն Շարուր-Դարալագեազի գաւառի փոքր գիւղացի 50 տարեկան ծերունու հետ։ Խեղճ օրիորդը պսակվում էր բռնի կերպով, երբ նա եօթը տարի սրանից առաջ Պարսկաստանից այստեղ վերաբնակված եղբայրներին յայտնել է իր ցանկութիւնը, թէ անհնարին է ամուսին լինել այն անձին, որի տարիները աւելի են իր հանգուցեալ պապի տարիներից, վայրենի պարսկական մոլեռանդութեամբ ներշնչված եղբայրները վերին աստիճանի յանդգնութիւն համարելով այդ առաջարկութիւնը մի աղջկայ կողմից, սպառնում են նրան սպանել, եթէ նա կը շարունակէ ընդդիմանալ իրանց միահամուռ ցանկութեանը։ Ըստի անպաշտպան օրիորդը լռում է, և պսակադրութեան ժամանակ հազիւ լսելի ձայնով, արտասւաթոր աչքերով, ակամայ պատասխանում էր «համաձայն եմ»։ Այդ հանդէսը զզուելի տպաւորութիւն թողեց հանդիսականների վրա։ Սոյնանման մի դէպք ևս պատահեց դարձեալ Թմբուլ գիւղում սրանից մօտաւորապէս հինգ ամիս առաջ, այն տարբերութեամբ միայն, որ այդ զոհը տեղացի մի որբ օրիորդ էր, այն ինչ վերևում յիշեալը պարսկաստանցի էր. վերջինի ամուսինը նոյնպէս Շարուր-Դարալագեազի գաւառիցն էր։ Որովհետև Շօրագեալի և մասամբ էլ Շարուրի գաւառում տիրապետող սովորութեան համեմատ աղջիկ առնող երիտասարդը ստիպված է մի առօչ տուրք կամ, ինչպէս ասում են, «բաշլիգ» վճարելու աղջկայ ծնողներին, ուստի շատերը խուսափելով յիշեալ տուրքից՝ դիմում են մեր կողմերը պսակվելու։ Մանաւանդ այդպիսիները լցնում են Թմբուլ գիւղը, որի իգական սեռը իր գեղեցկութեամբ հռչակված է»։

—

ՀԻՆ-ՆԱԽԻՋԵՒԱՆԻ Թմբուլ գիւղից մեզ գրում են. «Այս գիւղում սարսափելի բողութիւններ են կատարվում։ Չը նայած որ պ. Նահանգապետի յայտարարած հրամանի հիման վրա բոլոր գիւղերում հարկաբաժնութիւնը պիտի կատարվի հրապարակապէս, որպէս զի այլ ևս անխիղճ զեղծումներ տեղի չունենան, այնու ամենայնիւ տեղիս հասարակութիւնը շարունակում է գաղտնի կերպով առաջ տանել հարկաբաժանման գործը, մի քանի անհատների ձեռքով, որոնք ուժեղ բազուկներով բռնել են հասարակութեան սանձը։ Հէնց դրանից էլ մօտիկ անցեալում սարսափելի կռիւներ ծագեցին գիւղում.... Անհրաժեշտ է աւելի լուրջ ուշադրութիւն դարձնել և խիստ կօնտրօլ նշանակել հարկաբաժան պարոնների վրա, որոնց բարոյականութիւնը շատ կասկածելի է»։

—

Մեզ գրում են ՇՈՒՇՈՒՑ հետևեալը. «Ղարաբաղի թեմական դպրոցը նիւթականի կողմից շատ նեղ դրութեան մէջ է. ահա յունիսը վերջանում է, բայց այդ դպրոցի ուսուցիչները ոչ մայիսի և ոչ յունիսի ռոճիկները չեն ստացել։ Այդ պատիւ չէ բերում «թեմական դպրոց» անունը կրող հիմնարկութեան»։

—

ՇՈՒՇՈՒՑ մեզ գրում են. «Մեր քաղաքային այգու ճանապարհները բոլորովին քարուքանդ դրութեան մէջ են, այնպէս որ այդտեղ մանգալը վտանգաւոր է, եթէ զբօսնողը գետնին նայելով չը գնայ. բացի դրանից, բաւական չէ, որ այգու բուֆէտում անդադար սրիկաները թուղթ են խաղում, այլ և այդ սրիկաները այժմ սկսել են դափ ու թառով «քէֆ» անել այդտեղ. իսկ հասարակութիւնը բուֆէտի շրջակայքում զբօսնում է։ Միթէ հարկաւոր չէ ուշադրութիւն դարձնել այս հանգամանքի վրա։ Երեկ ամառվայ շոգը թմրեցրել է ամենքին»։

—

ԱԽԱԼՑԽԱՑԻՑ մեզ գրում են. «Ամսիս 24-ին պատգամաւորների ժողովը ընտրեց մեր երկսեռ դպրոցների համար, համաձայն Էջմիածնի կազմած նոր կանոնադրութեան, երկու հոգաբարձու, պ.պ. Կ. Պուտուղեանին և Յ. Յակոբեանին, իսկ անձնափոխանորդներ՝ բժիշկ Տ. Տէր-Միքայէլեանին և պ. Ա. Ասլանեանին։ Կանոնադրութեան համաձայն դրանց հետ միանալու են եկեղեցու երեցփոխը և մի քահանայ»։

—

Մեզ տեղեկացնում են, որ Շուշու շրջակայ գիւղերում թթենիներին գիպել է շաղկայ անունով հիւանդութիւնը։

—

Կ. Պօլսի հայոց այժմեան պատրիարք Աշըգեանի օրով, ինչպէս յայտնի է, մշակվում է մի նոր կանոնագիրք, որը վերաբերում է ազգային ժողովի ներքին գործունէութեան։ Ազգային ժողովի վերջին նիստերից մէկում այդ հարցի մասին վիճաբանութիւններ են եղել։ Ահա թէ ինչ է գրում այդ մասին եւրոպական մի հայ լրագիր. «Այդ նիստում վիճաբանութիւն սկսած է նոր խմբագրուած ներքին կանոնագրին վրայ, բայց երեսփոխաններին օրինական թիւ չը գտնուելուն համար որոշում չէ տրուած և վիճաբանութեան շարունակութիւնն թողուած է յաջորդ նստին։ Նոր կանոնագրին տրամադրութիւններէն մէկն ալ այս է որ Ազգային ժողովը, ինչպէս Խրիմեանի պատրիարքութեան օրէն սկսած մինչև այժմ կը լինէր, յաճախ նիստեր չը պիտի ունենայ, այլ երկու տարին մի անգամ Բ. Դրան հրամանով պիտի գումարուի և երկու ամսի մէջ պիտի աւարտէ ժողովի դիւանին վրայ դրուած բոլոր խնդիրները։ Այս կանոնագրի դէմ խօսած են երեսփոխաններէն պ.պ. Մինաս Չերազ, Արփիար Արփիարեան և Քրիստոստուր Ղազարոսեան, իսկ պաշտպանած են Ստեփան փաշա Ասլանեան և պ. Ռէթէոս Պէրպէրեան»։

—

ՕԴԵՍԱՅԻՑ մեզ գրում են. «Օդեսայի բնակիչ կալուածատէր մի այրի կնոջ 19 տարեկան որդին, որ ուսանում էր Մոսկվայի րէալական դպրոցներից մէկում, վաղուց սիրահարված լինելով միջակ գերդաստանին պատկանող մի գեղեցիկ օրիորդի վրա, օրերումս վերադառնալով Օդեսա՝ վճռում է ամուսնանալ նոյն օրիորդի հետ, բայց տեսնելով իր մօր և բարեկամների արգելք լինելը, վճռում է ուրիշ միջոցի դիմել։ Ամսիս 19-ին երեկոյեան իր սիրուհու ծնողների տանը թէյ խմելուց յետոյ, երկուսով առանձնանում են մի սենեակում. մի փոքր ժամանակ անցնելուց յետոյ ատրճանակի երեք հարուածի ձայն է լսվում. վազում են դէպի սենեակը, դուռը փակ են գտնում, ուստի կոտրելով և ներս մտնելով, սիրահարված զոյգին յատակի վրա ընկած ու մեռած են գտնում։ Քննութիւնից երևում է, որ նախ օրիորդը երիտասարդին, յետոյ իրան է սպանել, որովհետև ատրճանակը օրիորդի աջ կողմն է ընկած լինում և երկրորդ՝ նրա ձեռքի մատների վրա ատրճանակի ոտքը քաշելու հետքն է երևալիս եղել»։

—

Պարսկաստանի Սալմաստ գաւառի Փայաջուկ գիւղից մեզ գրում են. «Համբարձման տօնի գիշերը այստեղի դպրոցում կրկին մի հայերէն ներկայացում տրվեցաւ. շրջակայ գիւղերից շատերը հաւաքված էին այդ նորութեան վրա նայելու։ Հանդիսականները գոհ մնացին, և խնդրեցին կրկնել թատրօնական ներկայացումները։ Թատերասէրների խումբը մտադիր է մի ներկայացում էլ Վարդավառի տօնին տալ։ Ուրախալի է տեսնել, թէ ինչպէս այդ յետ ընկած և խաւարի մէջ թաղված անկիւնում այդպիսի մխիթարական երևոյթներ են տեղի ունենում։ Շատ ցանկալի է, որ այս գիւղի դպրոցը ապահոված լինի, և կարողանայ անարգել գոյութիւն ունենալ, իբրև կենտրօնական մի դպրոց շրջակայ գիւղերի համար։ Դժբաղդաբար դպրոցը դեռ ևս զուրկ է այդ ապահովութիւնից, մանաւանդ որ ժողովուրդը՝ չքաւորութեան պատճառով դժուարանում է հոգալ նրա բոլոր ծախքերը։ Այդ ցաւալի բան է և այն պատճառով, որ նիւթական միջոցների պակասութիւնից լաւ և պատրաստված վարժապետները ստիպված են լինում հեռանալ այստեղից, որից օգուտ քաղելով հանդէս են գալիս արդէն յայտնի խալիֆաները և տէր-թօդիկները, և բաւականանալով մի քանի կոպէկ վարձով, փչացնում են երեխաներին և կտրում ուսման անունը»։

—

ԳԱՆՋԱԿԻՑ մեզ գրում են. «Սրանից մի քանի ժամանակ առաջ մի երիտասարդ նիւթական մեծ նեղութիւններով հիմնեց Գանձակում մի ընթերցարան, բերել տուեց գրքեր և լրագիրներ, վարձեց բնակարան, գնեց հարկաւոր կահ-կարասիքը և յայտարարեց հասարակութեանը ընթերցարանի բացումը։ Իսկ մի քանի ամսից յետոյ ընթերցարանը փակվեց։ Կատարեալ անտարբերութիւն, մինչև անգամ թշնամական ցոյցեր—ահա ինչ վաստակեց ընթերցարանի հիմնողը Գանձակի հասարակութեան կողմից իր զրկանքների փոխարէն։ Գանձակը, որ առնուազն բաղկացած է 20 հազար բնակիչներից, տուեց միայն 30 ընթերցող-անդամներ (50 կ. անդամավճար), որոնցից ստացած գումարով պէտք է պահվէր գրադարանը։ Արդեօք իրաւունք չունէր ընթերցարանի բացանողը վհատվել, յոյսը կտրել։ Այդպիսի անտարբերութիւն մի ահագին քաղաքի մէջ դէպի մի հատիկ ընթերցարանը, ի հարկէ անպայման պախարակելի է։ Միթէ այդքան դեռ անկիրթ դրութեան մէջ է մեր հասարակութիւնը։ Եւ անկասկած, եթէ վաղը կամ միւս օրը նոյն ընթերցարանի տեղը բացվի մի գարեջրատուն, կամ մի զուարճութեան տեղ,—լի կը լինի, հասարակութիւնը կը յաճախէ։ Ողորմելի դրութիւն»։

—

Պարսկաստանի ՍԱԼՄԱՍՏ գաւառից մեզ գրում են. «Այս տարի մեր գաւառի արտերը, այգիները և պարտէզները առատ բերք են խոստանում, բայց մի բան, որ մեծ երկիւղի մէջ է գցում մեզ՝ այդ յորդառատ անձրևները և կարկուտն են։ Նորերս գաւառի հիւսիս-արևելեան գծի վրա գտնվող Բարկուշլի, Սատաղաևան, Մուղանջուղ, այլ և հարաւային գծի վրա՝ Մալէմ, Ջուաջուղ, Քալաշան և Քէօշէմիշ գիւղերի արտերի վրա մի սաստիկ կարկուտ տեղաց՝ ահագին մեծութեամբ։ Թուրքերը այն կարծիքի են, որ «Ալլահը իրանց վրա բարկացել է», այդպիսի պատիժ ուղարկելով գիւղացիների վրա»։

—

ՂՈՒԲԱՅԻՑ մեզ գրում են. «Ամսիս 27-ին, երեկոյեան ժամի 4-ին, երկու թուրք երիտասարդ բազարի մէջ իրար հետ կռւելով, մէկը դաշոյնի երկու հարուածով սպանեց միւսին։ Ինչպէս պատմում են, յիշեալ երկու թուրքերը դեռ շատ վաղուց միմեանց հետ թշնամութիւն են ունեցել»։

—

Մեր լրագրի անցեալ համարներից մէկում առիթ ունեցանք հաղորդելու, որ Կ. Պօլսի ազգային ժողովի յունիսի 9/21-ի նիստում երեսփոխան պ. Նազարեան մի առաջարկութիւն է արել եկեղեցիների թանգագին իրեղէնների վերաբերմամբ։ Այդ նոյն առաջարկութեան մասին արտասահմանի հայոց մի լրագրում գտնում ենք հետևեալ մանրամասնութիւնները. «Քանի որ յաճախ գողութիւններ կը պատահեն և կանհետանան եկեղեցիների արժէքաւոր նիւթերն և քանի որ այդ շարժական ստացուածները, որ պատկառելի մի գումար կը կազմեն, ազգի այսօրեայ կացութեան պիտանի լինելէ հեռի՝ բոլորովին ապարդիւն կը մնան, մէկ օրէնք հաստատուի, որի համեմատ այդ գոյքերի մէկ մասը դրամի վերածուելով ազգային պէտքերին գործածուի. օրինակի համար՝ Կ. Պօլսի եկեղեցիների շարժական թանկագին ստացուածների ամբողջին մէկ քառորդը ծախուի տասը տարին մի անգամ և անոր հասոյթով անշարժ կալուածներ գնուին և այդ կալուածների ճակտին վրայ կամ եկեղեցիների մէ անկիւնը մի յիշատակարան քարի վրայ արձանագրուին նուիրատուների անունները և այլն։ Ազգային ժողովը այս առաջարկին վրայ վիճաբանելէ յետոյ մի մասնաժողովի յանձնած է անոր նախաքննութիւնը։ Այդ մասնաժողովի անդամ ընտրուած են Գարեգին եպիսկոպոս Սրուանձտեանց, Յովսէփ վարդ. Արշարունի, Մարկոս էֆէնդի Ազաբէկեան և Ստեփան փաշա Ասլանեան»։

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԳՈՐԾԱԴՈՒԼՆԵՐԻ ԽՆԴԻՐԸ

—

Բանւորական շարժումները և գործադուլները—Եւրոպայի զանազան պետութիւնների մէջ ոչ թէ միայն վերջին ամիսների, այլ և վերջին շատ տարիների ընթացքում ամենասովորական կերպարանք ստացած երևոյթների շարքն են մտել։ Եւրոպական պետութիւններից շատ քչերը և համարեա ոչ մինը ազատ չը մնաց այդ տեսակ շարժումներից, և գործադուլները տեղի ունեցան ամեն տեսակ պարապմունքի բանւորների շրջաններում։ Գործադուլների պատճառը այնու ամենայնիւ ամեն տեղ և համարեա միշտ մի և նոյնն է.—վարձի քչութիւնը, աշխատանքի ծանրութիւնը և աշխատանքի անարդար վարձատրութիւնը։

Գործադուլներին և շարժումներին վերջ տալու խնդիրը ևս նոր չէ եւրոպական վարչական շրջանների համար։ Բայց շատ քիչ է պատահել տեսնել այնպիսի դէպքեր, երբ այս կամ այն եւրոպական կառավարութիւնը, որի երկրում տեղի է ունենում շարժումը, արմատական միջոցների դիմէր շարժումների առաջն առնելու համար և ձեռք առնէր այնպիսի միջոցներ, որոնցով կարելի լինէր բաւականութիւն տալ բանւորների պահանջներին, և այդպիսով առաջն առնել այն շարժումների, որոնք երկարատև կռիւներ առաջ բերելով և հարիւրաւոր ու հազարաւոր մարդկանց դժբաղդութեան պատճառ դառնալով, մի և նոյն ժամանակ արգելք են դնում այս և այն արդիւնաբերութեան կանոնաւոր մշակութեանը։

Ընդհակառակն, բանւորական շարժումների առաջն առնելու համար, արմատական նպատակայարմար միջոցներ ձեռք առնելու փոխարէն, շատ յաճախ է պատահել, որ ձեռք են առնվել խիստ և ճնշող միջոցներ, երբ ամենից գլխաւոր դերը կատարել է զօրքը և զէնքը։ Այդ բանի մէջ ամենափայլուն օրինակը, ինչպէս նոյնանման շատ բաների մէջ, տուել է Գերմանիան՝ իշխան Բիսմարկի ղեկավարութեամբ։ Իշխան Բիսմարկի կառավարութեանը բանւորական խնդիրը հէնց այժմ էլ շատ է զբաղեցնում, որովհետև դեռ շատ թարմ է այն ուժգին տպաւորութիւնը, որ ունեցաւ ամբողջ Գերմանիայի վրա՝ նորերս գերմանացի բանւորների շրջանում տեղի ունեցած կատաղի շարժումը։ Սակայն իշխան Բիսմարկի կառավարութիւնը դեռ զիջումներ անելու տրամադրութիւն չունի և շարունակվում է այն հայեցակէտի վրա կանգնել, որ շարժումները կանգնեցնելու ամենակարուկ միջոցը ուժը և ճնշումն է։ Նոյն իսկ նորերս գերմանական կառավարութեան շրջաններում հարց յարուցվեցաւ այն մասին, թէ ինչպէս անել, որ ածխահանքերի աշխատանքները կանոնաւոր ընթանան, այդ արդիւնաբերութեան մշակութեան և արտահանութեան մէջ ընդհարումներ չը լինեն, որոնք յաճախ են սկսել պատահել բանւորական շարժումների պատճառով։ Կառավարութեան մի քանի շրջաններում այն միտքն է արտայայտված, որ այդ նպատակին հասնելու համար հարկաւոր է ունենալ քարածուխի ահագին պահեստ և պաշար, որպէս զի գործադուլ եղած ժամանակը, այդ պահեստները օգնեն գործին և միջոց տան արդիւնաբերութեանը անարգել շարունակվել։—Արդէն այդ հարցի մասին շատ կարծիքներ են յայտնվել, և շատ կողմերից այն միտքը սկսեցին պաշտպանել, որ այդպիսի միջոցներով անկարելի է գործը հաստատ հիմքերի վրա դնել, քանի որ ամենից առաջ հարկաւոր է բանւորական շարժումների առաջն առնել, որով արդիւնաբերական աշխատանքները կանոնաւորապէս կը շարունակվեն։

Իսկ բանւորական շարժումների առաջն առնելու հաստատ միջոցները յայտնի են և շատ պարզ, թէև դեռ մինչև այսօր նրանք շատ քիչ են գործադրվում։

ՀՌՈՄԻ ՊԱՊԻ ԴՐՈՒԹԻՒՆԸ

—

Վերջին ամիսների ընթացքում մանաւանդ Հռոմի պապը իրան շատ երերուն վիճակի մէջ է գտնում։ Մի կողմից իտալական կառավարութեան լարված յարաբերութիւնը Վատիկանի հետ, միւս կողմից եւրոպական պետութիւնների մէջ աններդաշնակութիւնը, ստիպում են կաթօլիկ եկեղեցու պետին նայելու իր շուրջը, քննելու իր դրութիւնը, չափելու իր ոյժը և մտածելու այն մասին, թէ՝ դէպի ուր է գնում կաթօլիկ հոգևորականութիւնը իր անսխալական պետով։

Հռոմից, Պարիզից և Մադրիդից եկած թէ հեռագրական և ուրիշ տեղեկութիւններից երևում է, որ պապը շատ անհանգիստ է զգում իրան քաղաքական այժմեան հանգամանքների մէջ, և մինչև անգամ լրջօրէն մտածում է թողնելու Հռոմը և քաշվելու մի այնպիսի քաղաք, ուր դեռ շատ կենդանի է կաթօլիկ եկեղեցու պետի անձնաւորութեան մեծութեան և անմատչելիութեան գաղափարը։ Պապը միշտ գանգատվում է, որ Հռոմի մէջ իր իրաւունքները չեն ճանաչում, որ իր արտօնութիւնները խլում են, և կաթօլիկ եկեղեցու պահանջները անտես են առնում։ Հէնց այս օրերս նա դժգոհութիւն յայտնեց այն մասին, որ Հռոմում Ջիօրդանօ Բրունօյին չքեղ և հանդիսաւոր կերպով արձան կանգնեցրին, մինչ-

դեռ շատ վաղուց պապը յայտնել էր, որ այդպիսի մի հակակղերական մարդու համար արժան կանգնեցնել,—կը նշանակէ վիրաւորել կաթոլիկ եկեղեցուն և Նրա պետին: Այդ առիթով պապը իր կարդինալներին արտաքոյ կարգի ժողովի հրաւիրեց՝ Նրանց առաջ իր դժգոհութիւնը արտայայտելու համար: Այդ նոյն ժողովում պապը, վշտացած կերպով խօսելով իր գահի թուլանալու մասին, յայտնեց, որ պապական գահը շատ վիրաւորանքներ է կրում իտալական կառավարութիւնից: Իտալական կառավարութիւնը, պապի կարծիքով, գրգռում է ժողովրդին կաթոլիկութեան պետի դէմ և արծարծում է ազգի մէջ հակակրօնական զգացմունքներ: Այդ և դրա նման խնդիրների մասին խօսելով, պապը աւելացրեց, որ չը նայած իր ծերութեան, ինքը կը շարունակէ կռուել իր իրաւունքների համար, և հրաւիրեց բոլոր եպիսկոպոսներին չը յուսահատվել, այլ եռանդուն կերպով պաշտպանել կաթոլիկ եկեղեցու շահերը և պրօպագանդա անել ժողովրդի մէջ: Վերջացնելով իր խօսքը այդ մի և նոյն ժողովում, պապը կրկին անգամ աւելացրեց, որ այդպիսի դրութեան մէջ աւելի մնալ չէ կարելի, յայտնելով, որ ինքը վճռել է հեռանալ Հռոմից և վերաբնակվել սպանիական մի քաղաքում, կամ Սպանիային պատկանող մի կղզու վրա:

Կը կատարի արդեօք պապը իր այդ վերջին մտադրութիւնը,—այդ ապագան ցոյց կը տայ, այժմ այն կէտը միայն հաստատ է, որ միջին դարերի այդ անյաղթելի ոյժը՝ կաթոլիկ եկեղեցու պետը՝ իրան զգում է թուլացած, անպաշտպան և մինչև անգամ հալածված....

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—Հռոմի մի քանի լրագիրներ հերքում են այն լուրը, որ իբրև թէ Իտալիան պատրաստվել է մի քանի զօրաբաժին զօրք դնել Աւստրիայի ղեկավարութեան ներքոյ՝ պատերազմի դէպքում:

—Այս օրերս մարկիզ Սալիսբրի, խօսելով Պարսկաստանի մասին, ասեց, որ Անգլիան ցանկանում է իրանի պետութեանը զօրութիւն և բարգաւաճումն: «Ոչինչ առանձին մի արտօնութիւն,—ասեց նա,—մենք չենք ցանկանում, մենք միայն ցանկանում ենք Պարսկաստանի հետ առևտրի ազատութիւն ունենալ, թէ մեզ և թէ միւս ժողովուրդների համար»:

—Շվէյցարական կառավարութիւնը այս օրերս կողմնակի կերպով յայտնեց Պարիզի կոմսին, որ Նրա Շվէյցարիայում բնակվելը ցանկալի է միմիայն այն դէպքում, եթէ նա իրան հեռու կը պահի զանազան քաղաքական ագիտացիաներից: Բանը Նրանումն է, որ Պարիզի կոմսը կամենում է այս ամառ Շվէյցարիայում անցկացնել: Շատերը Նրա այդ մտադրութիւնը կապված են տեսնում քաղաքական ագիտացիայի հետ: Հէնց այդ պատճառով շվէյցարական կառավարութիւնը նախազգուշացրեց Նրան, չը կամենալով տարաձայնութիւններ ունենալ հանրապետական Ֆրանսիայի հետ:

—Վիէննայից հաղորդում են, որ Նոր-չեխերի յաղթութիւնը, որը վերջին օրերումս քաղաքական մեծ խօսակցութիւնների առիթ է տուել, անկարող է ազդել Աւստրո-Ունգարիայի ներքին քաղաքականութեան վրա:

„ՄՇԱԿԻ" ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՀԻՒՍԻՍԱՅԻՆ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆԻՑ

—

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 28 յունիսի: Բարձրագոյն հրամանով, Մեծ Իշխան Պետր Նիկոլաեւիչ երէկ ուղևորվեց Ցետինիէ, իր հարսի ծնողներին այցելելու համար:

ՎԻԷՆՆԱ, 28 յունիսի: Ունգարական պատգամաւորների ժողովում կոմս Ալբէրտ Ապպօնի յայտնեց, որ համակրում է կոմս Կալնօկիի քաղաքականութեան Նպատակներին, բայց համամիտ չէ Նրա հետ այն հայեացքների մէջ, որոնք վերաբերում են այդ Նպատակներին հասնելու միջոցներին, որի պատճառով և չէ կարող ձայնակցել այն հաւատութեան, որը առաջարկում է արտայայտել արտաքին գործերի մինիստրութեան բիւջէտը քննող յանձնաժողովը: Ֆէօդոր Անդրաշի, կոմս Իւլի Անդրաշիի որդին, նոյնպէս յայտնեց, որ մինիստրի քաղաքականութեան անպայման հաւատութիւն յայտնելու առիթ չը կայ:

ԼՕՆԴՕՆ, 28 յունիսի: Մալտա կղզուց ուղարկված է Եգիպտոս երկու զօրաբաժին՝ այնտեղի զօրքի ոյժը մեծացնելու համար: Մեծ զօրք է ուղարկված դէպի Ասսուան, որին վտանգ է սպառնում դէրվիշների կողմից, որոնց ոյժը աւելի մեծ է, քան անգլիական բերդապահ զօրքինը:

ՎԻԷՆՆԱ, 28 յունիսի: Ապպօնի երէկ պատգամաւորների ժողովում այն միտքը արծարծեց, որ Աւստրիան պէտք է ղեկավարի դեր ստանձնի արևելեան հարցում: Պատգամաւոր Չէրնատօնի այդ բանին հակաճառեց ասելով, որ արևելեան հարցը պարունակվում է մեծ պետութիւնների մրցման մէջ՝ ղեկավարողի դերը ձեռք բերելու համար: Այդպիսով, Չէրնատօնիի կարծիքով, յայտարարել թէ Աւստրիան իր վրա է առնում ղեկավարութիւնը, կը նշանակի—պատերազմ յայտնել:

ՎԱՐՇԱՎԱ, 29 յունիսի: Այսօր Կէկտգօլմի գնդի տօնախմբութեան առիթով աւստրիական կայսրի պատգամաւորը յանձնեց գրօշակների ժապաւէններ, որ նուիրել է կայսրը, որպէս այդ գնդի շէֆ:

Կ. ՊՕԼԻՍ, 29 յունիսի: Բ. Դուռը պատրաստում է ուղարկելու մեծ պետութիւններին մի յայտագիր, որի մէջ մատնանիշ է անում անկախ դիրք ձեռք բերելու համար Բօլգարիայի ունեցած ձգտումների վրա, և միջազգային պարտաւորութիւնների բարդվելու վրա, եթէ յիրաւի Բօլգարիան անկախ կը հրատարակվի:

ԱԹԷՆՔ, 29 յունիսի: Յունաց մամուլը խորհուրդ է տալիս կրիտացիներին ձեռք վերցնել աննպաստ ագիտացիայից, ըստ որում Յունաստանը հաստատ կերպով խաղաղութիւն է ցանկանում:

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԻՑ

—

ԱՂԴԱՇ. Գ. Տ. Յ. Ձեզ ուղարկվեց «Экон. полож. турецкихъ армянъ» բրօշիւրը:

ԶԱՔԱԹԱԼԱ. Ն. Սազանդարեան. Գըզըլ—Արվատից ձեր գրածը չենք յիշում. եթէ կամենում էք, կարող էք գրել:

ԲԱԳՈՒ. Յ. Կ. Րաֆֆիի լուսանկարները ստանալու համար կարող էք գիմել Թիֆլիս, լուսանկար Տէր-Ղևոնդեանին:

ԵՐԵՒԱՆ. Դ. Պ. Ձեր նամակը ստացված է, բայց չի տպագրվի:

ԺԸՆԷՎ. Ռ. Խ. Հասցէն տպագրված է «Մշակի» մէջ. Նեղութիւն կրեցէք ուղղակի դիմել: Եթէ հարկաւոր լինի մեր յանձնարարականը՝ յայտնեցէք:

ԵՐԵՒԱՆ. Յ. Տ. Ձեր յօդուածը, որի մասին հարցնում էք, չի տպագրվի:

Ժամանակաւոր խմբագիր Յ. ՏԷՐ-ՄԱՐԿՈՍԵԱՆՑ

Հրատարակիչ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ՎԱՃԱ ԱՅԳՈՒ

ԲՈՒՖԷՏԸ տեղափոխված է Կուր գետի ափի վրա գտնվող շինութեան մէջ, ուր միշտ կարելի է ստանալ ճաշեր և ընթրիքներ թարմ ուտելեղէններից: Այդտեղ նոյնպէս ընդունվում են ասիական և եւրօպական ճաշերի պատուէրներ:

1—2

ՄԻ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ,

որ բաւական ժամանակ պարապել է վաճառականութեամբ, ՑԱՆԿԱՆՈՒՄ Է ԾԱՌԱՅՈՒԹԵԱՆ ՄՏՆԵԼ վաճառականի կամ կապալառուի մօտ. համաձայն է և քաղաքից դուրս ծառայելու: Հասցէն կարելի է իմանալ „Մշակի" խմբագրատանը:

1—4

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍՆԱՒՈՐ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑ

Բ. ՆԱԽԱՍԱՐԴԵԱՆԻ

(Կուկիա, Վօրօնցովի արձանի հանդէպ)

Հիւանդներին ընդունում են ամեն օր

ԱՌԱՒՕՏՆԵՐԸ

ՐՈՒԴԿՕՎՍԿԻ—10—11 ժ. ներքին, երեխայոց և կանանց ց.
ԿԻՆ-ԲԺԻՇԿ ԻՍԱՀԱԿԵԱՆՑ—$11^{1}/_{4}$—12 ժ. կանանց և երեխայոց ց.
ԲԵՆԿԼԵՎՍԿԻ—11—12 ժ. ականջի, կոկորդի, քթի ց. և սիֆիլիսի (վիրաբուժ. և ատամնացաւի)
ԱՐՏԵՄԻԵՎ—12—1 ժ. երեքշաբթի, ուրբաթ և կիւրակի, կանանց ց.
ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆՑ—12—1 ժ. ներքին և երեխայոց ց. բացի կիւրակի:

ԵՐԵԿՈՆԵՐԸ

ԳԱԴՕՄՍԿԻ—$5^{1}/_{2}$—7 ժ. կաշուի ցաւերի և սիֆիլիսի.
ՓՈՒՂԻՆԵԱՆ—$5^{1}/_{2}$—$6^{1}/_{2}$ ժ. ներքին, երեխայոց և ջղային ց. (էլեկտրօտերապիա):
ԲԵՆԿԼԵՎՍԿԻ—7—8 ժամ.
Հիւանդանոցումն են մանկաբարձուհիք՝ Երևանցեան և Արաադեան:
Վճար—50 կ.: Համախորհրդի (կօնսիլիումի) համար փոխադարձ համաձայնութեամբ:

Հիւանդանոցի փոխ-վերատեսուչ ՐՈՒԴԿՕՎՍԿԻ

ԱԼԲԵՐՏԻ ՄԱԳԱԶԻՆՈՒՄ

(Ժողովարանին կից)

Ստացված են մեծ քանակութեամբ ՓՈՒՔՍԵՐ ԽԱՂՈՂԻ ԱՑԳԻՆԵՐԻ ՀԱՄԱՐ, վերջին կատարելագործված սիստեմների համեմատ, պուլվերիզատօրով և առանց դրան: Գները շատ չափաւոր են, և մատչելի ամենքի համար:

8—8

Недавно пріѣхалъ въ Тифлисъ

ДАНТИСТЪ ВАЛЛАКЪ

АМЕРИКАНЕЦЪ

Докторъ зубной хирургіи Бальтиморскаго Зубоврачебнаго училища въ АМЕРИКѢ, членъ Французскаго Зубоврачебнаго общества въ ПАРИЖѢ и имѣющій дипломъ Дантиста изъ ДЕРПТСКАГО университета.

Принимаетъ больныхъ по зубнымъ болѣзнямъ ежедневно отъ 9 часовъ утра до 5 часовъ вечера у себя на квартирѣ, на СОЛОЛАКСКОЙ улицѣ, домъ протоіерея ОРБЕЛИ, № 16.

ՆՈՐԵՐՈՒՄՍ ՀԱՍԱՒ ԹԻՖԼԻՍ

ԱՄԵՐԻԿԱՑԻ

ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ ՎԱԼԼԱԿ

Դօկտօր ատամնաբուժութեան Ամերիկայի ԲԱԼՏԻՄՕՐ քաղաքի ատամնաբուժական դպրոցի, անդամ ՓԱՐԻԶԻ ատամնաբուժական ընկերութեան: Պ. Վալլակ ունի ատամնաբոյժի դիպլոմ Դօրպատի Համալսարանից:

Ընդունում է ատամների ցաւով հիւանդներին ամեն օր, առաւօտեան 9 ժամից մինչև 5 ժամ կէսօրից յետոյ, իր բնակարանում, Սօլօլակի փողոցում, աւագ քահանայ Օրբէլիի տանը, № 16

10—10 (շ)

COMPAGNIE DES MESSAGERIES MARITIMES

PAQUEBOTS-POSTE FRANÇAIS.

ՖՐԱՆՍԻԱԿԱՆ ՆԱՒԱԳՆԱՑՈՒԹԵԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆԸ

(ՄԵՍԱԺԸՐԻ ՄԱՐԻՏԻՄ)

Կանոնաւոր և ուղղակի երթևեկութիւն ՄԱՐՍԵԼԻ և ԲԱԹՈՒՄԻ մէջ և փոխադարձ

Ուրբաթ, 7/19 յուլիսի ԲԱԹՈՒՄԻՑ դուրս կը գնայ շոգենաւ „L'ERYMANTHE" (ԷՌԻՄԱՆԹ) նաւապետ MERLIN (ՄԵՐԼԻՆ), մտնելով Կ. Պօլիս, Պօրտ-Լաhօս և Լակավալ:

Ագէնտները՝ ԲԱԹՈՒՄՈՒՄ պ. Գ. ԷՍՍԷՆԺԷՐ, իսկ ԹԻՖԼԻՍՈՒՄ ԳԷՈՐԳ ՀԷԶՈՒԲԵԱՆ ՀԸԶՈՒԲՆԵԱՆՑ, իսկ ԲԱԳՈՒԻ մէջ ԳՕԼԴԼՈՒՍ:

2—2

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԵՐԵՒԱՆԻ ԹԵՄԱԿԱՆ ԴՊՐԱՆՈՑԻ ՀՈԳԱԲԱՐՁՈՒԹԻՒՆԸ

հրաւիրում է երկու բարձրագոյն կրթութիւն ստացած ուսուցիչ ռուսաց լեզուի, ընդհանուր պատմութեան և ընդհանուր աշխարհագրութեան դասերի համար, և երկու հմուտ մանկավարժ երկրորդ նախակրթարանի երկու զուգընթացների համար: Առաջինների վարձատրութիւնը պայմանաւոր է, իսկ երկրորդներինը հինգհարիւրական րուբլի: Ցանկացողները, ներկայացնելով իրանց ուսումնական վկայագրերը, թող դիմեն դպրանոցի տեսչին հետևեալ հասցէով՝ Эривань, Доктору Арутюнянцу.

5—8

ԷՐԶՐՈՒՄ ՔԱՂԱՔԻ ՀԱՅՈՑ ԴՊՐՈՑՆԵՐԻ ՀԱՄԱՐ

հարկաւոր է մանկավարժական նախապատրաստութիւն ունեցող

մի ՏԵՍՈՒՉ, երեք ՈՒՍՈՒՑԻՉ ու երկու ՈՒՍՈՒՑՉՈՒՀԻ:

Դպրոցի հոգաբարձութեան հասցէն կարելի է իմանալ „Մշակի" խմբագրատանը. ցանկացողները պէտք է դիմեն որքան կարելի է շուտով: Հոգաբարձութիւնը ցանկալի է համարում, որ եթէ կարելի է վարժապետները և վարժուհիները ամուսիններ լինեն: Դպրոցի հոգաբարձութեան պէտք է դիմել այս հասցէով. Erzeroum, (Turquie) Monsieur Agop Ouzounian, Président du Conseil d'instruction.

5—5

Дозволено цензурою, Тифлисъ 1 Іюля 1889 г. Типографія Канцеляріи Главноуправл. Гражд. час. на Кавк., Лорисъ-Меликовск. ул. д. каз.